

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Anastasia Iordache, **Principii Ghica. O familie domnitoare din istoria României**, București, 1991, 231 p.

În noianul de cărți care au văzut lumina tiparului în ultima vreme, lucrările oblăduite de muza Clio ocupă un loc mai mult decît modest, cantonindu-se cu precădere și oarecum justificat în zona scrierilor memorialistice și a celor ce dezbate problemele mai puțin discutate pînă nu demult ale istoriei contemporane.

În acest context considerăm necesar să semnalăm apariția, dacă înțelegem bine, într-o colecție, „Historia”, a Editurii Albatros, a lucrării istoricului Anastasia Iordache, dedicată rolului jucat de domnitorii din familia Ghica în istoria României. Acest volum se adaugă unui șir destul de numeros de lucrări datorate aceluiași autor, axate cu precădere pe problematica amplă și variată a istoriei moderne a României.

Prezentarea destinului uneia dintre cele mai importante familii domnitoare din istoria Principatelor Române pe parcursul a două sute de ani, extrem de bogată în evenimente controversate, dar de o deosebită importanță, își dovedește deplina utilitate, mai ales în momentul de față, cînd are loc o reconsiderare profundă a viziunii istoriografiei noastre asupra sensurilor și valorilor unei întregi perioade al cărei mijloc se plasează în veacul al XVIII-lea.

Ascensiunea deosebit de rapidă a primului membru al fanuliei cunoscut în istorie — Gheorghe Ghica, departe de a constitui un caz singular în epocă, se încadrează în lungul șir al personalităților ridicate de jos, la cele mai înalte trepte ale vieții sociale și politice, datorită meritelor personale dovedite în domeniul culturii sau politicii, capacității de a răspunde unor imperative ale epocii. Aceste calități moștenite și de descendenții săi vor impune familia Ghica în centrul vieții politice nu numai din Moldova și Țara Românească ci și la Constantinopol, ajungînd să fie implicați în complicatul joc diplomatic, bogat presărat cu argumente militare, dus de cele trei imperii, otoman, rus și habsburgic.

Autorul urmărește pe parcursul celor douăzeci de domnii în Moldova și Țara Românească a celor zece principii Ghica, activitatea desfășurată de aceștia în domeniul vieții politice interne, subliniind atitudinea lor în raport cu grupările sociale, insistînd

asupra reformelor adoptate și subliniind caracterul pozitiv al acestora, fără a neglija aspectele legate de politica externă, atît cîtă putea fi dusă în condițiile controlului strict și al suspiciunilor Porții otomane, insistînd cu precădere asupra rolului jucat de Grigore al II-lea Ghica, în timpul războiului austro-ruso-turc încheiat prin pacea de la Belgrad, evidențiind activitatea desfășurată atît în timpul acțiunilor militare cit și pe parcursul tratativelor de pace. În mod firesc, de o atenție particulară se bucură personalitatea complexă a domnitorului Grigore al III-lea Ghica, contemporanul unor evenimente dramatice desfășurate în extremitatea răsăriteană a Europei, cu urmări nefaste pentru istoria poporului nostru, evenimente ce vor contribui în mod substanțial la sfîrșitul tragic al voievodului moldav, asasinat mișelește în casele Beilicului ieșean în octombrie 1777.

Deosebit de stufoase sînt capitolele dedicate domniilor principilor Ghica în perioada ce a urmat după înlăturarea regimului fanariot și instaurarea domniilor pămîntene, în epoca regulamentară și preunionistă. În aceste capitole se subliniază apropierea pînă la identificare a concepțiilor politice ale principalilor reprezentanți ai familiei Ghica cu concepțiile „partidei naționale”, rezultat al unui îndelungat proces de împămîntenire, de sincronizare a intereselor lor cu cele ale boierimii autohtone. În acest context, sînt prezentate încercările de modernizare a unei societăți în care conflictul dintre nou și vechi căpăta forme deosebit de ascuțite, accentuate de ingerințele permanente ale marilor puteri în afacerile interne ale Principatelor, fără a trece sub tăcere limitele, greșelile neîmplinirii, justificate de altfel.

În mod surprinzător, autorul acordă extrem de puțină atenție realizărilor domnilor din familia Ghica în domeniul culturii, abia menționînd unele înnoiri edilitare, ctitoria și spitalul de la Pantelimon, școlile din capitala moldavă sau cele înființate în Țara Românească la începutul veacului trecut. Considerăm că o accentuare a multipleur valențe ale laturii culturale a domniilor Ghiculeștilor nu ar fi dăunat economiei lucrării, ci din contra ar fi îmbogățit imaginea unor domnii atît de complexe.

Un alt neajuns resimțit acut de cititor, este lipsa unui arbore genealogic detaliat, menit să pună în evidență multiplele legături de rudenie atît cu unele familii fanariote cit și cu cele românești, să illustreze mai exact ponderea familiei Ghiculeștilor în viața socială a epocii.

Considerăm de asemenea că lucrarea ar fi avut de cîștigat printr-o mai largă folosire a documentelor cancelariilor domnești capabile să pună în lumină aspecte suplimentare ale politicii interne, cum ar fi spre exemplu, structura divanelor, indicator concludent al raporturilor cu boierimea autohtonă și cea alogenă sau atitudinea domniei față de diverse categorii socio-profesionale (bresle, orașeni negustori etc.) și a unor surse literare în versuri ca cele privitoare la uciderea boierilor Bogdan și Cuza sau a domnitorului Grigore Ghica.

Pe parcursul întregului volum autorul se apropie cu simpatie de personajele a căror viață și activitate o prezintă subliniind în repetate rînduri că, deși de origine străină, deși inclusă în blamata categorie a familiilor fanariote, acțiunile lor au fost determinate

de sentimente patriotice favorabile unor categorii sociale largi și țării în general, sacrificînd pentru aceasta avere, poziție socială și uneori și viața. Chiar dacă asemenea sentimente nu pot fi negate, în nici un caz a le transforma în motor al hotărîrilor istorice nu poate apărea decît ca o idealizare romanțică. Mai firesc ar fi de prezentat acțiunile ca rezultat al aplicării unor principii ale despotismului luminat, larg răspindite în epocă, fie și în interpretare „balcanică”, conform cărora o fiscalitate moderată este mai eficientă în timp față de una excesivă, mai ales dacă este întregită de măsuri de limitare a corupției.

În orice caz lucrarea reușește să creeze o imagine de ansamblu asupra uneia dintre cele mai importante familii domnitoare care a ocupat tronurile principatelor, cu numeroase întreruperi, pe distanța a două secole, timp în care a contribuit la scrierea unor pagini însemnate ale istoriei naționale, fiind totodată una din puținele lucrări cu caracter monografic dedicată unei familii princiere apărute la noi în țară în ultimul timp.

PAVEL MIRCEA FLOREA

Prigyi István, *A Magyarországi görögkatolikusok története (Istoria greco-catolicilor din Ungaria)* vol. I—II. Nyiregyháza, 1990, 192 + 248 p.

Lucrarea, bazată pe o vastă documentație, constituie o premieră în această problemă. Desigur, autorul prezintă faptele bazîndu-se pe legitimitatea Unirii și le expune în perimetru Ungariei între granițele sale istorice pînă în anul 1918, ca apoi să se rezume la teritoriul de azi. În orice caz, sînt relatate și numeroase informații inedite sau puțin cunoscute.

Astfel, aflăm despre importanta descoperire de la Sövényháza (1973), găsindu-se pe teritoriul ducatului lui Ahtum, existent înainte de 1028, o cîră episcopală de rit răsăritean de epocă (I. 39). Remarcăm datele privind conflictul dintre Episcopia de la Muncaci și egumenul de la Peri, acesta din urmă reușind să obțină, în 1491, recunoașterea jurisdicției sale quasiepiscopale în zonă (I. 76).

Primul pas spre unirea cu Roma în zonă l-a constituit Sinodul de la Uzhorod (1646), dar procesul respectiv s-a prelungit pînă prin anul 1733 (I. 98-99). În acest fel enoriașii din nord-vestul României de azi și ținuturile învecinate au ajuns sub jurisdicția episcopilor de Muncaci (I. 169).

Autorul subliniază prezența unei populații românești în zonă, întărită și prin noi așezări. Astfel, în 1616, căpitanul Dely Sava

se stabilește cu ostașii săi la Dorog, folosindu-se pînă în anul 1819 și de limba liturgică română (I. 78—80, 84). Dintr-o conscripție întocmită în 1807, aflăm că românii uniți reprezentau o cifră considerabilă în comitatele Sătmar (74,6%), Maramureș (37,7%), Szabolcs (15,9%) și Ugocea (13,4%).

Se amintește despre demersurile infructuoase ale episcopului Patachi (1725) și al lui Inocențiu Micu-Clain (1731) în vederea recuperării jurisdicției asupra Maramureșului (I. 149). Aflăm și despre înființarea unui curs teologic și liturgic la Turți, pentru pregătirea clerului românesc din dieceza Muncaciului și inițiat de episcopul Olsavsky (1743—1767).

Lucrarea cuprinde și scurte prezentări ale istoriei diecezelor unite românești pînă în anul 1918 (Blaj, Oradea, Gherla, Lugoj). Un capitol interesant este dedicat sinodului episcopilor uniți din Imperiul habsburgic ținut la Viena în 1773 (II, 7—13).

La începutul secolului al XIX-lea s-a efectuat un schimb de parohii între diecezele Oradea și Muncaci, prima extinzîndu-și jurisdicția pînă dincolo de Pocei, Leta Mare și Bedeu.

În cursul secolului al XIX-lea, a apărut dorința unor grupuri ale clerului și enoriașilor uniți de a introduce limba liturgică maghiară și înființarea unei episcopii naționale. Asemenea tendințe s-au manifestat și în parohii bilingve române și maghiare (II. 88–89). Profesorul Pirigyi subliniază că ierarhii uniții români nu s-au opus cererii amintitei episcopii, dar au cerut ca aceasta să nu cuprindă parohii care optează pentru limba liturgică română (II. 107–110). Vaticanul a luat în considerare unele obiecții și a scos din proiectul inițial 15 parohii. În anul 1912 s-a înființat Episcopia de Hajdudorog cu 162 de parohii, între care unele proveneau din diecezele Gherla (4), Oradea (44) și Blaj (35). Limba liturgică însă trebuia să devină cea greacă (II. 109–110). În parohiile majoritar românești au apărut acțiuni de protest la Satu-Mare, Baia-Mare, Moftinul Mic etc. (II. 113–114). Vaticanul aflând de aceste frământări a decis revizuirea bulei privind constituirea episcopiei, dar izbucnirea războiului mondial (1914–18) a amânat orice modificare (II. 112–114).

În urma definitivării graniței între România și Ungaria (1920), Vaticanul a încredințat 67 de parohii ale Episcopiei de Hajdudorog mitropolitului de la Blaj, respectiv episcopului de la Oradea. Opt parohii au intrat, în anul 1922, în administratura apostolică de la Siret (II. 123–124). Reglementarea durabilă a problemei a oferit-o concordatul încheiat între Vatican și România care a prevăzut crearea Episcopiei de Baia-Mare (1930), iar celelalte parohii au fost reincorporate diecezei de odinioară. Situația a rămas neschimbată și în perioada 1940–1944, deoarece Vaticanul nu a încurajat restabilirea diecezei de Hajdudorog în perimetrul stabilit în 1912 (II. 132).

În Ungaria au rămas după 1920 și parahiile de la Bedeu (dieceza Oradiei) și Băntania (dieceza Lugojului) care pînă în 1935 au fost conduse de prelatul dr. Iosif Siegescu, la data respectivă fiind încorporate în dieceza de Hajdudorog (II. 125).

În tot cazul cele două volume ale lucrării pot fi folosite ca documentare de către cercetători.

EUGEN GLÜCK

Az 1848–1849. Évi Miniszter tanácsi Jegyzőkönyvek Budapest, 1989, 152 p.

Este vorba de protocoalele Consiliului de Miniștri din anul 1848–1849. A redactat și a scris studiul introductiv F. Kiss Erzsébet. Această lucrare apărută la Editura Academiei Ungare, face parte din seria publicațiilor Arhivei Naționale a Ungariei, dedicată editării izvoarelor documentare.

Lucrarea de față cuprinde o scurtă introducere (p. 9–14), textul protocoalelor Consiliului de Miniștri (p. 15–86), note referitoare la protocoalele publicate (p. 87–124), anexa care cuprinde însemnările din jurnalul baronului Széchenyi István referitoare la unele ședințe ale Consiliului de Miniștri pe anul 1848 (p. 125–132), note la anexă (p. 133–136), Izvoare documentare și bibliografie (p. 137–142), datele biografice ale miniștrilor (p. 143–144) și indicele de nume și tabla de materii (p. 145–151).

Studiul introductiv, scris de F. Kiss Erzsébet, cuprinde cîteva considerații asupra acestei lucrări. În primul rînd este subliniat faptul că alături de textele protocoalelor guvernului maghiar responsabil pe anul 1848/1849, au fost publicate și copiile sau conceptele protocoalelor care nu s-au păstrat în original. În al doilea rînd, datorită publicării în anul 1987 a lucrării *Ministerele ungare din anul 1848–1849* de F. Kiss Erzsébet, introducerea nu se ocupă cu acele

probleme ale istoriei guvernării, prezentate pe larg în volumul menționat, ci numai cu cele mai importante aspecte ale acestora. În al treilea rînd, autoarea studiului introductiv menționează faptul că deși unele dintre protocoalele publicate în acest volum au văzut lumina tiparului (respectiv în „Operele complete ale lui Ludo vic Kossuth”), pînă acum nu a apărut o comunicare cuprinzătoare sau o prelucrare monografică a acestor protocoale. Volumul nu cuprinde protocoalele Comitetului de apărare a patriei sau documentele referitoare la hotărârile esențiale ale Comitetului.

În ceea ce privește activitatea Consiliului de Miniștri, F. Kiss Erzsébet face o prezentare succintă, după cum urmează: „Dispozițiile referitoare la Consiliul de Miniștri” (p. 10), „Ordinea de desfășurare a ședințelor Consiliului de Miniștri” (p. 11–12) și „Materialul documentar al Consiliului de Miniștri” (p. 13).

Ultima parte a studiului introductiv se referă la modul de publicare a izvoarelor documentare (p. 13–14). Astfel, textul a fost publicat pe baza materialelor existente în arhive și în primul rînd în Arhiva Națională a Ungariei, arhiva ministerului pe anul 1848/1849, protocoalele Consiliului de

Ministri. În cazul în care au existat materiale care se completau, s-au publicat în primul rând protocoalele Consiliului de Miniștri (în cele mai multe cazuri copiile lui Vörös Antal), apoi extrasele din protocoale și în cele din urmă conceptele. Documentele au fost publicate în ordine cronologică, menționându-se și locul de desfășurare a ședinței.

Protocoalele Consiliului de Miniștri se referă la perioada cuprinsă între 12 aprilie 1848 și 30 iulie 1849. Din protocoale rezultă că în fața Consiliului de Miniștri au stat, în general, probleme de stat importante. Unele protocoale se referă la Transilvania și la relațiile Ungariei cu țările vecine. De exemplu, protocolul din 1848 aprilie 26, se referă la actul de unire a Transilvaniei cu Ungaria și constituirea unei gărzi naționale în Transilvania (p. 38); 1848 mai 1 — rapor-

tul Comitetului suprem al Comitatului Torontal referitor la tulburările din Comitat (p. 40); 1848 iunie 26 — trimiterea de consuli din partea Ungariei la Iași, Constanța, București și Belgrad (p. 58); 1858 iulie 9 — refuzarea cererii autorităților rusești de extrădare a boierilor români refugiați în Transilvania și acordarea azilului politic (p. 72); 1849 mai 20 — asedierea de către imperiali a Timișoarei și Aradului (p. 73—75); 1849 iunie 6 — Dorința guvernului maghiar de a se împăca cu sîrbii și români pentru a continua împreună lupta împotriva trupelor austriece și ruse (p. 77).

Aparatul critic al lucrării, bine întocmit și documentat, reprezintă un ajutor important pentru cei care se ocupă cu studierea anului revoluționar 1848—1849.

ECATERINA ANTON

La rivoluzione francese (1787—1799). Repertorio delle fonti archivistiche e delle fonti a stampa, conservate in Italia e nella Citta del Vaticano (Pubblicazioni degli Archivi di Stato, Sussidi 4), Ediz. Ministero per i Beni Culturali e Ambientali, 1991. Vol. I: Fonti archivistiche, coordonator Paola CARUCCI și Raffaele SANTORO, 314, p.; vol. II: Fonti a stampa, coordonator Angela GROPPi, în patru tomuri: A—E p. 1—483; F—M p. 485—970; N—Z p. 971—1342; Indici p. 1395—1520. Lucrare apărută sub egida următoarelor instituții: Ufficio Centrale per i Beni Archivistici, Ecole Française de Rome, Fondazione Lelio e Lisli Basso.

Cu două sute de ani în urmă, seria de evenimente constituind formidabilul complex politic cunoscut sub denumirea de Revoluția Franceză, a realizat o profundă mutație socială a întregii Europe, cu rezonanțe în toată lumea. Saltul a antrenat toate aspectele vieții: burghezia, inserată în interstițiul de multă vreme în societate, se despărțea de îmbătrînita nobilime, în temporară alianță cu „starea a treia”, iar clerul, la început favorabil schimbărilor, a fost dislocat treptat în rîndurile aristocrației, împreună cu care a suportat condamnări și persecuții.

Un bilanț amănunțit, la distanță de timp, s-a bucurat de filtrul adus de experiența politicii tumorale a orînduirii comuniste care și revendica succesiunea exclusivă a revoluției din 1789. La aniversarea bicentenară, cercetarea istorică a oferit lumii o nouă viziune de reevaluare a complicatei evenimente: multe din aspectele violente ale saltului social au fost repetate în dictatura bolșevică, fără alt rost decît acela de motivație ideologică, invocată pentru cruzimea de circumstanță. Metodologia științifică, prin cercetarea atentă a rădăcinilor pluridirecționale, a putut produce o apreciere

obiectivă a efectelor și a permis eliminarea exceselor introduse și menținute în peisajul mondial, ca dimensiune și substanță.

Astfel, s-a realizat corecta decantare față de partizanalul istoric și a devenit posibilă o imersiune în profunzimile epocii, ca susținută analiză a izvoarelor participării părților interesate direct sau intermediat, între geneze timpurii și stabila lor maturitate. Limitele de timp ale studiului preced pe de o parte cu doi ani explozia revoluționară din 14 iulie 1789 și, pe de altă parte, continuă cu încă cinci ani dincolo de abrogarea terorii revoluționare din august 1794.

În general, bicentenarul Revoluției Franceze a fost pregătit festiv cu acribia oame-nilor de știință, editurile au oferit numeroase studii, opere literare și albume de artă, iar arhivele au valorificat cele mai variate colecții. Franța și-a mobilizat toate resursele arhivistice, vitrinele au fost pline cu titluri din cele atrăgătoare, provenite în bună parte din multiple limbi de circulație, din Argentina pînă în Alaska și Norvegia, cu elegante ediții. Italia, cuprinsă destul de puternic în „ochiul ciclului” Europei acelor zile, a păstrat în memoria bibliotecilor și a arhivelor proprii, și în cele ale Vaticanului, însem-

nate cantități de documente care să intereseze istoria marelui revoluții, multe din ele piese inedite.

Primul volum al repertoriului nostru inventariază documentele din arhivele de stat ale Italiei și Vaticanului în structura administrativă, pentru: Regatul Sardiniei, Republica Genovei, Statul Milanului, Republica Veneția, Imperiu habsburgic, Ducatul de Parma, Piacența și Guastalla, Ducatul de Modena, Republica di Lucca, Marele Ducat al Toscanei, Statele Papale, Regatul Neapolului și Regatul Siciliei.

Volumul II are în structura lui redacțională trei părți: *Matériau de présa*; *Periodice, Almanahuri, Repertorii*; *Indici de nume, de date și de bibliotecă*. El sistematizează tematic un număr de 8800 de lucrări, cu toate codurile de identificare bibliografică și indicii (un tom aparte), de nume (onomastice și toponomastice), de date cronologice (pe ani, în ordine lunară), de biblioteci în care sint conservate lucrările respective (cu coduri ale colecțiilor ordonate alfabetic).

Ambele volume sînt exemplare instrumente de lucru în analiza evenimentelor, încadrînd largi dimensiuni geopolitice, din care cîteva titluri interesează și istoria românilor în relațiile lor de parte componentă a societății europene.

1111 — BRISSOT DE WARVILLE, Jacques-Pierre, *Un défenseur du peuple à*

l'empereur Joseph II, sur son règlement concernant l'émigration, ses diverses réformes (etc), Dublin, 1788, 98 p., Biblioteca Centrală Firenze; Bibliothèque de l'Ecole Française de Rome.

1401 — *Histoire de la Moldavie et de la Valachie, avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, par M. CARRA, Jean-Louis, *Nouvelle édition augmentée de mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, par M. de B. Neuchatel, imp. de la Société typographique, 1781, XXIV + 371 p. (Memoriile atribuite lui Frederick Wilhelm von BAUER).

6691 — PEYSSONNEL, M. de *Observations historiques de géographes sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont-Euxin...*, Paris, Tilliard, 1765, XLIV + 3688 p., Biblioteca dell'Università di Pisa.

6694 — PEYSSONNEL, M. de *Traité sur le commerce de la Mer Noire...*, Paris, Cuchet, 1787, 2 vol. Biblioteca della Fondazione Luigi Einaudi, Torino; Biblioteca dell'Università di Bologna.

Repertoriul pe care autorii italieni l-au pus la dispoziția specialiștilor, deși de dată recentă în circulație, s-a impus în scurtă vreme cu autoritate indispensabilă studiilor de istorie universală.

ION DUMITRIU-SNAGOV

Les documents graphiques et photographiques. Analyse et conservation, Paris, 1991, 222 p.

Recent a apărut la Paris, sub egida Arhivelor Naționale ale Franței, volumul cuprinzînd „Lucrările Centrului de cercetări asupra conservării documentelor grafice pe anii 1988 — 1990”. Acest Centru este o unitate de cercetare științifică susținută în comun de Centrul Național de Cercetare Științifică, Ministerul Culturii și Muzeul Național de istorie naturală și este condus de François Fliedner, specialistă de renume în domeniu și director de cercetare al Centrului Național al Cercetării Științifice.

Sub semnătura unor cunoscuți cercetători în probleme de conservare și restaurare a documentelor (F. Fliedner, F. Leclerc, M. Leroy, J.C. Andreoli, V. de Simone, S. Bonnassies, M.-H. Foucher, B. Lavédérine), volumul în discuție prezintă lucrările de cercetare desfășurate în perioada menționată. Temele abordate în volum urmăresc găsirea unor soluții de păstrare a colecțiilor de arhivă în cele mai bune condiții. În acest sens cer-

cetarea noilor tehnici de restaurare este impusă cu efortul de actualizare a rețetelor de tratament deja elaborate prin studii anterioare. Pe această linie sînt prezentate în volum 5 lucrări de cercetare de mare interes științific, după cum urmează:

1. Studiul comparativ referitor la patru metode de albire chimică a hîrtilor prezintă avantajele și neajunsurile rețetelor de albire cu hipoclorit de sodiu, lumină în mediu umed, perhidrol și ozon. Autorii au ajuns la concluzia că, în afara albirii cu ozon, celelalte trei tehnici pot fi utilizate, alegerea uneia sau a alteia depinzînd de cazuistica concretă de lucru. Albirea la lumină în mediu umed a dat cele mai bune rezultate sporînd gradul de alb al hîrtiei, precum și constanțele mecanice și chimice, iar practicarea rețetei într-o soluție alcalină asigură simultan neutralizarea și albirea. Tratatamentul cu perhidrol este la fel de eficient, asigurînd în același timp o neutralizare lejeră, dar se observă și o slabă deteriorare chimică a

celulozei. Metoda cu hipoclorit de sodiu conferă o albire satisfăcătoare, dar se înregistrează o oxidare evidentă mai ales pe hirtia velină.

2. Studiul efectului poluării asupra hirtiiilor neutralizate este abordat sub aspectul comportării hirtiei față de poluare după ce documentele au fost neutralizate prin diferite metode și constituie prima abordare sistematică a acestei probleme. Concluzia autorilor este surprinzătoare pentru restauratori: oricare ar fi tipul de neutralizare, hirtia de ziar este protejată de tratament în timp ce hirtia de ediție se degradează mai repede în urma neutralizării. Autorii își propun să investigheze mai profund mecanismul, deoarece atât neutralizarea cit și asigurarea protecției la poluare sînt la fel de necesare pentru conservarea hirtiei.

3. Comportamentul polietilen-glicolului în procesul de îmbătrînire artificială (prin metode termice) este studiat sub aspectul interacțiunii cu suportul reprezentat de pielea tăbăcită (legături de piele, obiecte arheologice din piele etc.). O degradare foarte rapidă a PEG 3200 și a hexametilen-glicolului a fost observată la 80°C, fenomenul pîrînd să fie legat de prezența oxigenului. În urma degradării au fost izolați hidroxiperoxizi și aldehide. Dacă aldehidele în cantitate mică au o acțiune tanantă, și deci protectoare, hidroxiperoxizii riscă să provoace o detriorare a collagenului, dar acest efect pare a fi anulat de acidul galic și de unele urme de metale. Ca urmare ansamblul rezultatelor tînde să dovedească lipsa de riscuri în impregnarea pielii tăbăcite cu PEG. Sînt necesare însă cercetări viitoare pentru elucidarea completă a mecanismului de acțiune și pentru soluționarea posibilităților de folosire a substanței la restaurarea pergamentului.

4. Elaborarea unor tehnici de analiză a cernelurilor negre pe bază de carbon folosite de-a lungul timpului pentru scrierea documentelor constituie o altă temă interesantă tratată în carte. Autorii prezintă un istoric documentat al modului de preparare a cernelurilor negre, concentrînd studiul asupra cernelurilor pe bază de carbon, subliniînd marea diversitate de rețete, atît de-a lungul

timpului cit și pe arii geografice. Astfel, pigmentul a fost preparat din funingine (din rășini vegetale diferite, uleiuri vegetale, esențe lemnoase, grăsimi animale, uleiuri minerale, ceruri sau amestecuri), prin calcinarea unor materiale (drojdii de vin, simburii, coji vegetale, petrol etc.) sau prin măcinarea unor roci (cărbone, grafit). Deosebiri esențiale sînt conferite și de lianții adăugați: în China s-au utilizat preponderent lianți proteici (albuș de ou), clei de coarne, clei de piele, clei de pește etc.), în timp ce în Europa s-au utilizat mai ales lianți glucidici (gumă arabică și miere). Lianții lipidici (uleiuri vegetale, în special de măsline) sînt mai puțin utilizați. În compoziția cernelurilor intrau și numeroși aditivi (camfor, lemn de santal, extracte de plante, lapislazuli etc.). Tehnicile moderne au diversificat și mai mult rețetele. Ca urmare, analiza acestui tip de cerneală este dificilă. Totuși, autorii au găsit unele metode specifice de identificare pe baze chimice sau microscopice deosebite de utile.

5. În final, un interesant studiu este consacrat istoricului și stabilității aristotipurilor, respectiv acelor documente fotografice elaborate între anii 1840–1930 (hirtii gelatino-cloruro-argentine și colodio-cloruro-argentine) și care constituie o parte importantă a colecțiilor de documente fotografice. Trezînd în revistă tehnicile de preparare și prelucrare a acestui tip de documente autorii formulează interesante concluzii privind sensibilitatea lor la păstrarea îndelungată, argumentînd necesitatea aprofundării investigațiilor privind comportamentul și stabilitatea lor în viitor.

Toate lucrările prezentate au la bază experimente de laborator cu o bună fundamentare metodologică și științifică iar rezultatele sînt însoțite de tabele cifrice, imagini foto și rețete demonstrative, iar concluziile formulate sînt corelate cu bogate referințe bibliografice. Volumul prezentat constituie așadar o importantă sursă de documentare pe care specialiștii francezi o pun la îndemîna restauratorilor și conservatorilor de documente grafice și fotografice.

FLOREA OPREA

„Arhivski vjesnik”, XXXIV, anul 33, Zagreb, 1990, fasc. 34, 150 p.

Revista croată de arhivistică, cuprinde în paginile sale următoarele rubrici: Studii și articole; Recenzii și prezentări; Informații.

Articolele se referă în special la practica arhivistică, majoritatea fiind rezultatul cercetării fenomenului arhivistic sub numeroa-

sele sale aspecte, dar sînt incluse în revistă și studii de istorie, precum și articole de istorie a arhivelor și instituțiilor.

În articolul „Studiul lui Mojsije Baltić despre obștile sâtești familiale din Croația” (p. 9–30), Dragutin Pavličević subliniază

contribuția lui M. Baltić (1804–1879), prin elaborarea studiului menționat, la întocmirea unor norme speciale privind obștile sătești, problemă ce nu a fost inclusă în Codul civil universal promulgat în 1852. În anexă — studiul amintit și proiectul de lege.

Ružica Kolarević — Kovačić și Petar Strčić, în articolul „Propunerea lui Ivan Bojničić, privind denumirea și funcțiile Arhivelor naționale (1921)” (p. 31–37), aduc în atenția cititorului strădania directorului Arhivelor Naționale Regale croato-slavonodalmatine din Zagreb pentru reorganizarea Arhivelor din Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor și acordarea de denumiri noi arhivelor. Astfel, potrivit reorganizării propuse se conturau patru Arhive de stat, anume la Belgrad, Zagreb, Ljubljana și Dubrovnik, precum și denumirea nouă pentru arhivele croate, „Arhiva de stat S.Cr.S. de la Zagreb”. Aceste schimbări le considera necesare în urma creării, în 1918, a Regatului sîrbilor, croaților și slovenilor, situație ce a determinat reorganizarea administrativă care impunea, prin urmare, în anii de după război și rezolvarea problemei legate de statutul și denumirea arhivelor.

În articolul „Sistemul de documentare al filmoteei croate” (p. 39–50), Vjekoslav Majcen abordează probleme legate de prelucrarea documentelor cinematografice de către Filmoteca croată, formarea de fonduri proprii, structura documentelor cinematografice, prelucrarea materialului și evidența. Spre ilustrare, sînt anexate modele de fișe de documentare privind prelucrarea anumitor genuri de documente cinematografice.

Interesul manifestat pentru păstrarea și conservarea documentelor de arhivă de la alte instituții este reflectat în articolul lui Davorin Eržišnik, „Reorientarea activității arhivistice la instituțiile Republicii Croația” (p. 49–55). Studiul abordează o concepție nouă privind păstrarea materialelor de arhivă în afara Arhivelor Statului. Concepția are la bază noile reglementări, scopul fiind acela al creșterii eficienței. Esența concepției constă în concentrarea asupra sarcinilor de maximă importanță și eliminarea acelor sarcini care nu sînt în interesul protecției, spre deosebire de concepția de pînă acum, care era bazată pe o protecție universală. O primă etapă o va constitui categorizarea, fapt ce va reduce numărul deținătorilor de arhivă asupra cărora urmează să se efectueze controlul. Etapa următoare constă în elaborarea de liste pozitive prin care se stabilește categoria materialelor de arhivă. În baza acestora, se separă fizic documentele de arhivă de celelalte materiale care nu fac

parte din fondul arhivistic, fapt ce va permite un control deplin.

Dubrovko Pajalić, studiind experiența unor state avansate în ceea ce privește modernizarea activităților arhivistice (SUA, Canada, Franța, URSS) pledează, în articolul său intitulat „Experiențe mondiale mai noi privind protecția materialelor de arhivă neconvenționale (SUA, Canada, Franța, URSS)”, (p. 57–70), în favoarea aplicării în arhivele iugoslave a experienței acumulate de țările respective, ținînd seama de specificul dezvoltării interne, de regimul social și de tradiții. Această necesitate apare ca rezultat al utilizării tot mai frecvente a sistemelor computerizate în economie, administrație, cultură, fapt ce impune o reflexie arhivistică asupra soartei rezultatelor finale ale unei asemenea activități, anume asupra acelor documente înregistrate pe benzi magnetice sau pe alt suport. Autorul acordă o atenție deosebită telenicii de prelucrare, metodelor de stabilire a valorii acestor documente și de selecție a lor și organizării compartimentelor de arhivă care se ocupă cu aceste noi tipuri de documente.

Un alt studiu este dedicat problemelor privind „Dările pe creșterea viteilor numite „filurija” (p. 71–77), în care Aleksandar Matkovski face unele precizări în legătură cu modalitatea achitării dărilor de către crescătorii de vite în sistem pașal, dînd un număr stabilit de vite și efectuînd servicii militare sau de altă natură. „Filurija” a însemnat darea de bază a crescătorilor de vite (stočari-vlasi), dar ea a avut alte semnificații despre care autorul oferă unele date.

În articolul „Croatii în Banat” (p. 81–86), Stjepan Krpan face un scurt istoric asupra strămutării croaților în Banat, dezvoltării lor, legăturilor cu poporul matcă din Croația, asupra situației lor religioase și culturale. În urma cercetărilor întreprinse, autorul ajunge la concluzia că astăzi se vorbesc idiomuri croate în următoarele localități din Banatul sîrbesc: Zrenjanin, Poka, Neuzina, Opovo, Perlez, Bela Crkva (Biserica Albă), Ivanovo, Pančevo și Starčevo. De asemenea, autorul precizează că s-a ocupat și de cercetarea problemelor privind pe conaționali săi din Banatul românesc, anume: de la Checea și Recaş, precum și de diaspora croată din cinci țări vecine.

Ultimele două articole din această rubrică oferă informații detaliate despre „Teatrul de la Dubrovnik în timpul ocupației franceze” (p. 87–93) și despre activitatea cunoscutului istoric croat „Miho Barada (1889–1989)”.

Din rubrica „Recenzii și prezentări” semnalăm: „Activitatea arhivistică a lui Franjo Biljan (n. 1924)”;

„Zilele filmului mut (Por-

denone, 13–21 oct. 1990); Božo Oteropec

„Peceți și steme medievale ale localităților și orașelor din Slovenia”, Ljubljana, 1988.

La rubrica „Informații” sint inserate scurte referiri la publicațiile apărute recent, elaborate pe baza documentelor de arhivă din diverse instituții (arhive, muzee) din Croația, la lucrări despre istoricul instituțiilor (*Istoricul statelor și al drepturilor popoarelor din RSF Iugoslavia*, Zagreb, 1988 ș.a.). Rubrica mai cuprinde: manifestări științifice și culturale (Cel de al șaselea curs de paleografie latină și diplomatică, Veneția, 1990), simpozioane, expoziții, prezentări de

personalități marcante ale arhivisticii iugoslave (Petar Strčić — directorul Arhivelor Academiei Sîrbe de Științe și Arte și președinte al Uniunii lucrătorilor de arhivă din Iugoslavia); criterii de preluare și păstrare a documentelor cinematografice în filmoteca Croației de pe lângă Arhivele Croației.

Revista se încheie cu „In memoriam”, omagiu adus dr. Danilo Klen (1910—1990), renumit istoric și arhivist croat.

IELIȚA GĂMULESCU